30è FESTIVAL de MÚSIQUES de TORROELLA de MONTGRÍ

Del 30 de juliol al 20 d'agost de 2010

Membre de l'Associació Europea de Festivals
Declarat Festival Estratègic per la Generalitat de Catalunya

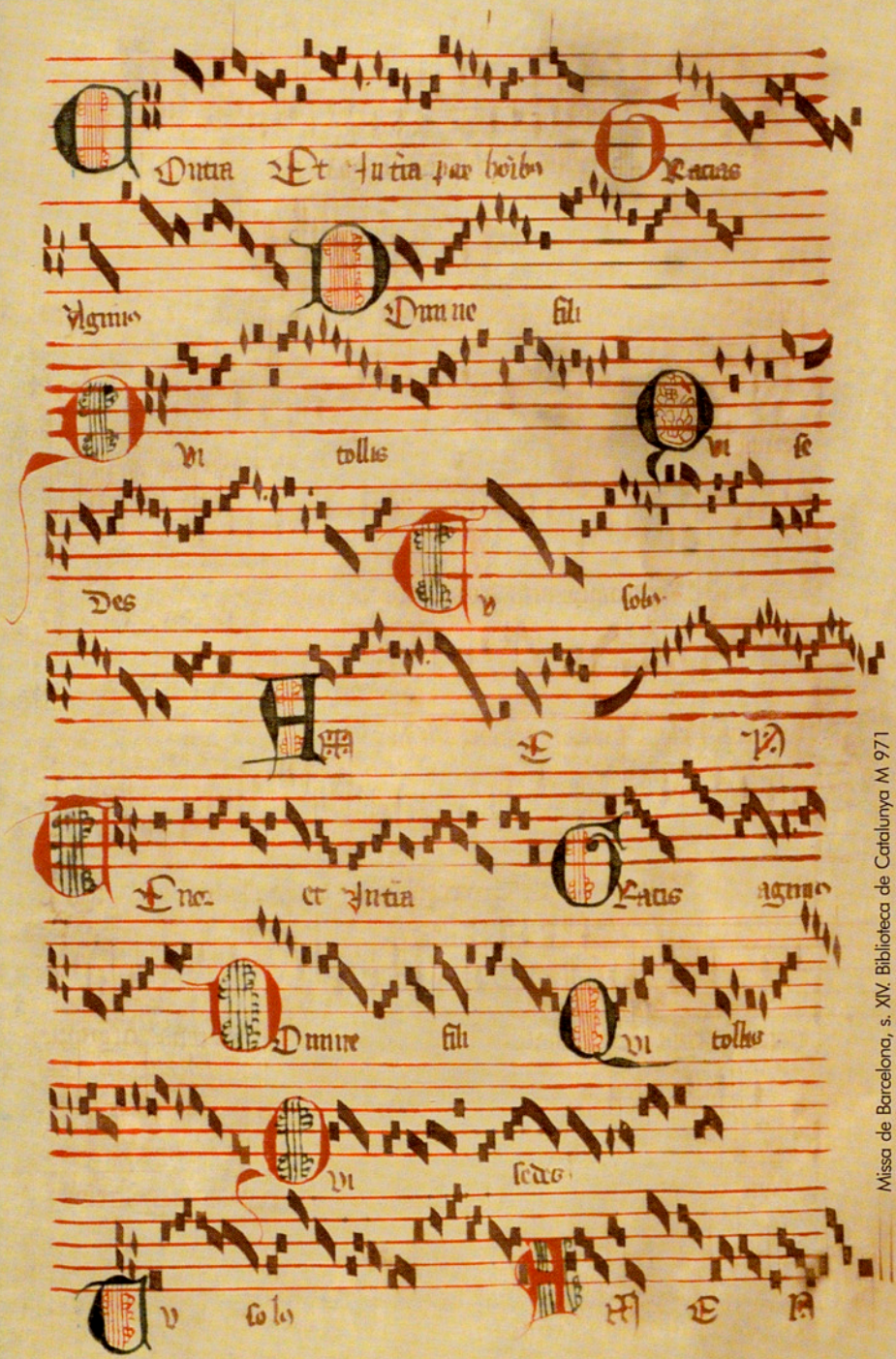

Missa de Barcelona, s. XIV. Biblioteca de Catalunya M 971

JOAQUIM CASSADÓ
Marta Mathéu, soprano
Mac McClure, piano

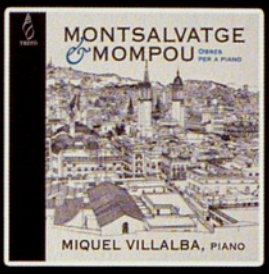

XAVIER MONTSALVATGE - FREDERIC MOMPOU
Música per a piano
Miquel Villalba

MÚSICA D'ORGUE A CATALUNYA
Segles XVIII i XIX
Miquel González

SALVADOR BROTONS – ALBERT GUINOVART
Missae brevis
Cor Vivaldi
Òscar Boada, direcció

JOSEPH TEIXIDOR
Quartets de corda
Cambini Quartet

GASPAR CASSADÓ
Integral per a violoncel i piano
Iñaki Etxepare
Ludovica Mosca

COMPOSITORS CATALANS s.XX vol.5
Homs, Turull, Cervelló, Taverna-Bech, Padrós, Rodríguez Picó, Brotons
Katia Novell, violí

COMPOSITORS CATALANS s.XX vol.6
Homs, Cervelló, Taverna-Bech, Polo, Casablancas
Ashan Pillai, viola

CANÇONS DE BRESSOL
Cor Sant Esteve de Vila-seca
Xavier Pastrana, direcció

Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Indústries Culturals

CATALAN! MUSIC

Divendres 6 d'agost
22 h · Església

06

Concert

Tasto Solo
David Catalunya, clavisimbalum, orgue
Reinhild Waldek, arpa gòtica
Angélique Mauillon, arpa gòtica, orgue
Dani Pelagatti, xeremia
Ann Allen, bombarda
Felix Stricker, trompeta
Guillermo Pérez, organetto i direcció musical

David Marcè i Arnau Nadal, actors
Laura Pujolàs, actriu
August Viladomat, il·luminació
Joana Giol, vestuari
Rosa Lluch, assessorament històric
Joan Solana, direcció escènica

GUILLERMO PÉREZ

JOAN SOLANA

TASTO SOLO

La música a la cort de la Corona d'Aragó en temps de Joan I i Martí l'Humà

Producció del Festival de Músiques de Torroella de Montgrí
Enregistrament de Catalunya Música & Televisió de Catalunya
Amb la col·laboració de la Fundació Ernest Lluch

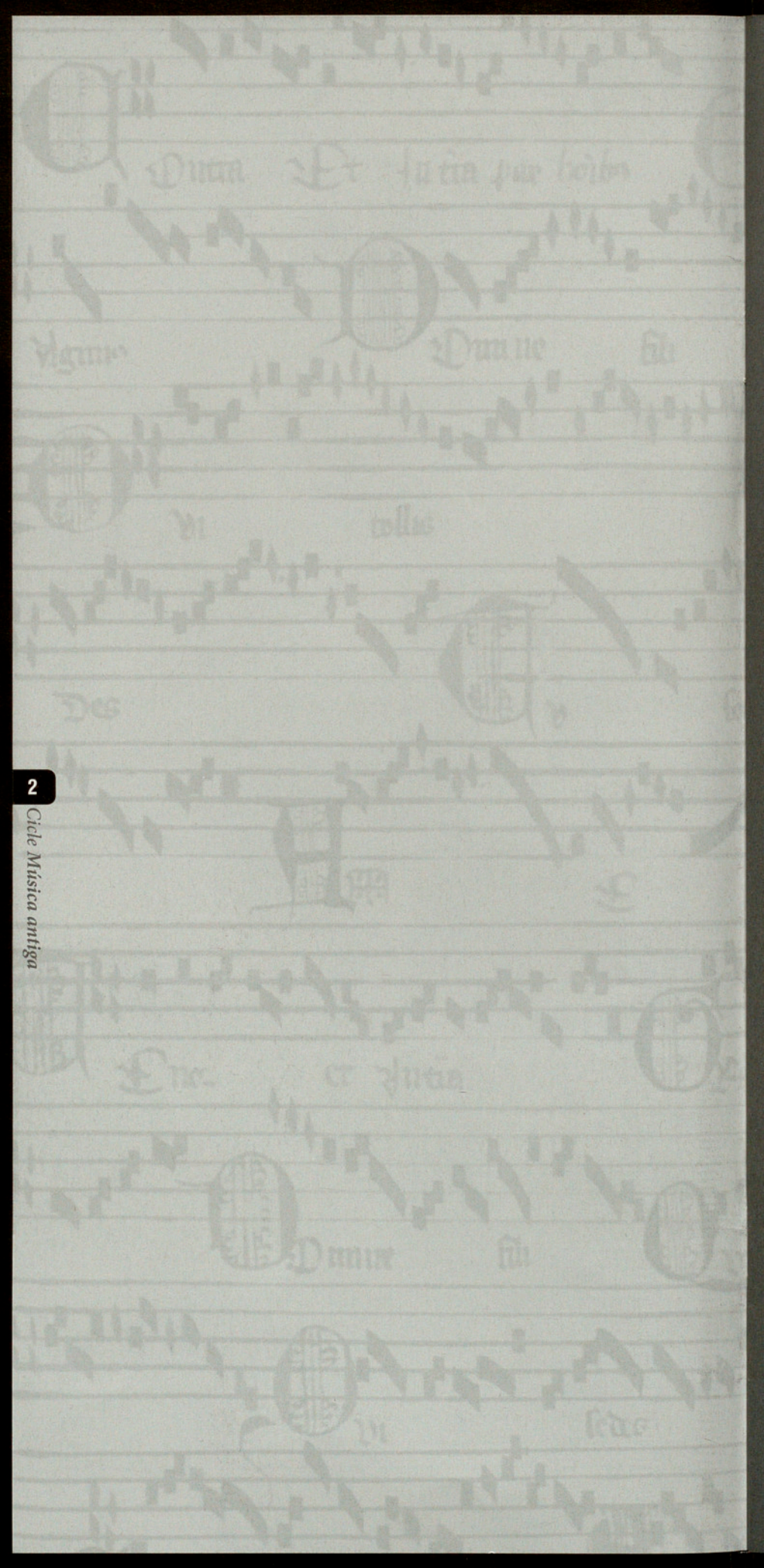

Cicle Música Antiga

CONCERT A LA MEMÒRIA D'ERNEST LLUCH

Des de fa deu anys el Festival de Torroella de Montgrí dedica, edició rere edició, un concert a la memòria d'Ernest Lluch (1937-2000), amic del nostre festival i impulsor de la recuperació d'òperes com *Telemaco* de Ferran Sor i *Tassarba* d'Enric Morera. Gran amant del nostre patrimoni musical des del festival es va decidir, després de la seva mort, rendir-li homenatge amb un concert anual dedicat a la recuperació d'obres i compositors del nostre patrimoni musical. Enguany, aquest concert serà protagonitzat pel conjunt de música medieval Tasto Solo que dirigeix Guillermo Pérez i el dramaturg Joan Solana que han unit esforços per a la construcció de l'espectacle *El somni del crepuscle. Música a la cort d'Aragó en temps de Joan I i Martí l'Humà.*

El dramaturg Joan Solana i el reconegut conjunt català de música medieval Tasto Solo ens conviden a viatjar a un passat en què, sota els regnats de Joan I (1350-1396) i de Martí I l'Humà (1356-1410) —monarca de qui enguany es commemora el 600è aniversari de la seva mort—, la música de les influents capelles de la Corona d'Aragó va jugar un paper important. Aquest viatge singular ens traslladarà al dia de Sant Joan del 1412, data en què Margarida de Prades, vídua de Martí I, va conèixer el resultat del compromís de Casp. Aquest fet provocà una malenconia immensa en la reina, ja que significava la derrota de Frederic de Luna, el nét de tan sols deu anys i successor preferit del rei Martí, i la fugida de Bernat, mestre predilecte de Frederic i la persona més valorada per la sobirana. El temps de l'esperança s'acabava per donar pas a l'època de la por.

Els instruments musicals reposen, muts, abans del concert preparat en honor dels representants de les corts que han participat en les negociacions i les votacions. En mirar-los, Margarida recorda un altre escenari en què també apareixen instruments musicals: els que es van fer servir per celebrar la legitimació de Frederic. Aquest record convoca un temps de somnis de saviesa probable, de bon govern possible i d'amistats reals...

Joan I

Joan I el Caçador, dit també *el Descurat* o l'*Amador de la Gentilesa* (Perpinyà, 27 de desembre del 1350 - Foixà 1396), Rei d'Aragó, de València, de Mallorca, de Sardenya i Còrsega, Comte de Barcelona, del Rosselló i de Cerdanya (1387-1396); Duc de Girona (1351-1387). És enterrat al Reial Monestir de Santa Maria de Poblet.

JOAN I

Martí l'Humà

Martí I l'Humà, dit també "l'Eclesiàstic" (Girona 1356 - Barcelona 1410), Rei d'Aragó, de València, de Mallorca, de Sardenya, Comte de Barcelona, de de Rosselló i de Cerdanya (1396-1410); de Sicília (1409 - 1410); d'Empúries (1402) i (1407-1410); Duc de Montblanc (1387-1396). És enterrat al Reial Monestir de Santa Maria de Poblet.

SINOPSI

Juny de 1412

Margarida de Prades, vídua de Martí l'Humà, coneix el resultat del Compromís de Casp. Aquest fet li provoca una malenconia immensa perquè significa la derrota de Frederic de Luna, el nét de només deu anys, successor preferit del rei Martí, i la fugida de Bernat, el mestre predilecte de Frederic i la persona més estimada per la reina. Bernat s'havia significat massa en la defensa de la voluntat reial i estava segur que no seria ben vist per la nova Cort. El temps de l'esperança s'acaba, comença el temps de la por.

Els instruments musicals reposen abans d'un Te Deum per l'elecció de Ferran d'Antequera . En mirar-los, Margarida recorda un altre escenari, també amb instruments musicals, que estaven a punt de celebrar la legitimació de Frederic. Aquest record convoca temps de somnis de saviesa probable, de bon govern possible i d'amistats reals. A finals de maig de 1410, Margarida era feliç acompanyant Bernat, un mestre en la traducció de Ciceró, de Petrarca i de la Bíblia (El càntic dels càntics), que havien contractat per a la formació del nét bastard de Martí i que ella admirava per la seva intel·ligència, pels seus coneixements i per una manera de ser i de fer que contrastava amb les formalitats de la Cort.

Quan tots es preparaven per al dia 1 de juny, data en què s'havia de fer pública la legitimació de Frederic, quan les músiques havien de ser de festa i d'acció de gràcies, es va rebre la notícia de la malaltia mortal del rei, i Margarida, Bernat i Frederic van haver d'aprendre a més a córrer a plorar una absència definitiva i el trencament del somni compartit. Les músiques, de dol.

TOMBA DE MARTÍ L'HUMÀ

MARTÍ L'HUMÀ

Tasto Solo

Tasto Solo

David Catalunya, *clavisimbalum, orgue*

Reinhild Waldek, *arpa gòtica*

Angélique Mauillon, *arpa gòtica, orgue*

Dani Pelagatti, *xeremia*

Ann Allen, *bombarda*

Felix Stricker, *trompeta*

Guillermo Pérez, *organetto & direcció*

Laura Pujolàs, Margarita de Prades

David Marcé, Bernat

Arnau Nadal, Frederic de Luna

August Viladomat, il·luminació

Joana Giol, vestuari

Rosa Lluch, assessorament històric

Joan Solana, text i direcció escènica

El Somni del Crepuscle

QUADRE PRIMER
Casa de Bellesguard
Finals de juny de 1412. Estiu. Capvespre
Planys de Margarida

QUADRE SEGON
Monestir de Valldonzella
28 de maig de 1410. Primavera. Matí
La formació de Frederic de Luna

QUADRE TERCER
28 de maig de 1410. Primavera. Matí
Les paraules dels savis

QUADRE QUART
Setembre de 1410. Tardor. Tarda
L'inventari s'interromp. Creix la por.

QUADRE CINQUÈ
Casa de Bellesguard
Finals de juny de 1412. Estiu. Capvespre crepuscular
La soledat de Margarida

QUADRE PRIMER

1. Anònim: *Conductus - Gloriose matris Dei* (Font: Barcelona, Biblioteca de l'Orfeó Català, MS I)

QUADRE SEGON

2. Anònim: *Conductus - Ad honorem summi patris* (Font: Barcelona, Biblioteca de Catalunya, MS 251)
3. Anònim: *Conductus - Sanctus, Ad honorem Virginis* (Font: Barcelona, Biblioteca de l'Orfeó Català, MS I)
4. Anònim: *Istanpitta Isabellina* (Font: London, British Library, Add. 29.987 & Add. 28.550)

QUADRE TERCER

5. Anònim: *Ballade Adieu vous di* (Font: Chantilly, Bibliothèque du Musée Condé, MS 564)
6. Anònim: *Kyrie* (Font: Barcelona, Biblioteca de Catalunya, MS 853)
7. Anònim: *Kyrie - Iesu parce ei* (Font: Palma de Mallorca, Museu Diocesà, MS s/n)
8. Anònim: *Agnus Dei* (Font: Barcelona, Biblioteca de Catalunya, MS 853b)
9. Anònim: *Ave Regina celorum* (Font: Girona, Arxiu Capitular, MS 33/II)
10. Anònim: *Juste Judex* (Font: Madrid, Biblioteca Nacional, MS 1361)

QUADRE QUART

11. J. de Senleches. *La harpe de melodie* (Font: Chicago, Newberry Library, MS 54-1)
12. J. R. Trebor. *En seumeillant* (Font: Chantilly, Bibliothèque du Musée Condé, MS 564)

QUADRE CINQUÈ

13. Anònim: *O virgo splendens* (Font: Montserrat, Biblioteca del Monestir, Còdex I)

LA MÚSICA A LES CORTS DE JOAN I I DE MARTÍ L'HUMÀ

A les darreries de l'Edat Mitjana els canvis socials, polítics i econòmics van permetre l'aparició de noves formes en la difusió de la cultura. La música, que fins aleshores havia estat essencialment en mans de l'església, veurà potenciat l'àmbit de difusió secular, especialment en mans de la noblesa i especialment de la cort del rei, que assumiran el paper protector de les manifestacions artístiques.

França hi tindrà un protagonisme notable que es veurà incrementat amb la presència de la cort papal a la ciutat occitana d'Avinyó. El veïnatge territorial serà clau perquè les propostes de les noves tendències musicals -que coneixem amb el nom d'*Ars Nova*- es difonguin pel territori català. Els còdexs musicals catalans contenen peces de repertori francès, les creacions musicals catalanes es construeixen seguint models francesos, la presència de músics formats a França esdevé habitual i alguns músics catalans tenen contacte amb França.

Durant els regnats de Pere el Cerimoniós (1336-87), Joan I (1387-96) i Martí l'Humà (1396-1410), la casa reial catalana es va convertir en un dels punts de referència de la música europea ja que va rebre i protegir nombrosos músics d'arreu d'Europa. Cal destacar també que al Principat hi havia altres capelles de música. Durant el regnat de Pere el Cerimoniós, a més de la Capella Reial, hi havia la capella de la reina i les dels infants Joan i Martí. Alguns dels músics procedien de França, Flandes i Alemanya i varen fer possible que els repertoris habituals a l'Europa de l'època s'escampessin arreu de la Corona d'Aragó.

Si bé l'etapa de Joan I va ser d'un cert desgavell en el plantejament de l'acció política, el seu interès per la poesia i la música l'han situat en un lloc destacat en l'àmbit del mecenatge cultural. Del seu interès per la música el cronista Pere Miquel Carbonell escriu: «La maiorancia que en ell era era en fer cercar per lo mon los pus abtes ministrers que trobar se poguessen axi d esturments de corda com de boca e xantres per que li sonassen e cantassen devant tres vegades al dia, ço es una demati, e altra migdia, e altra vespres, e aquesta regla volia que fos servada cascun dia de la setmana: e ans que s gitas en lo lit voli e faea los donzells e donzelles devant si dançar e solaçar exceptats los divendres». Gràcies a aquest interès, la presència de músics d'arreu va ser important, amb ministrers com Johani de Sent Luch, Jacomí Capeta, Gauter de la Arpa, Jaquet de Troys o Petrequi de la Bombarda, xantres procedents d'Avinyó com Francesc de Lenur, Johan Buree, Rubinet Nyoty, Ambros Porcellet o Johan

Robert (conegut també amb l'acrònim de Trebor) i fra Esteve de Sort, autor del *Credo* de la *Missa de Barcelona* conegut a través de diverses fonts. Va ser una època d'esplendor artístic i de luxe en què la circulació de músics i altres artistes va convertir la cort de Barcelona en un punt d'interès de l'Ars Nova.

El regnat de Martí l'Humà va suposar en certa manera una continuïtat de l'esperit que el seu germà havia donat a la cort reial. Els canvis en l'aspecte musical els detectem en un major interès per la música religiosa, la qual cosa va suposar una major atenció vers els xantres, malgrat que els ministrers no van deixar d'interpretar-hi música profana. Alguns dels que havien treballat amb Joan I (Johani de Sent Luch o Jacomí Capeta) els trobem al costat d'altres de nous que s'hi varen incorporar. Quant als xantres, diversos s'hi varen mantenir (Johan Robert, fra Esteve de Sort o Gracian Reyneau) al costat de noves incorporacions com Pere Banyut, Jacme Saborit, Caçin lo Borni, Miquel Fonollet, Johan Sellers, Huguet lo Franch o Matheu Couça.

Quant als instruments, trobem trompetes, cornamuses, xeremies, tabals, violes, arpes i guitarres. Durant el segle XIV cal assenyalar que es constata una certa preferència pels instruments de vent mentre que ja al XV s'endevina un cert canvi de tendència cap als de corda. Cal destacar que en aquesta etapa detectem una certa especialització en el domini dels instruments per part dels músics, malgrat que molts ministrers tenien la suficient formació per afrontar la interpretació amb diferents instruments, tant de corda com de vent o de percussió. Entre les agrupacions de diferents ministrers cal destacar la que formaven la parella de cornamusa i xeremia, que constituïa una «cobla» molt apreciada per l'infant Joan. Entre els intèrprets que varen fer estades a la cort cal citar, entre altres, Jacomí Capeta (xeremia), Johan de París (cornamusa), Jaquet de Noyon (arpa i viola), Rodrigo (guitarra), Jehan Visée, fra Esteve de Sort i Anthoni Sánchez (orgue). Un cas especial és el del reconegut compositor i arpista Jacomí Senleches que sembla que es va relacionar amb la capella de l'infant Joan I vers el 1378 i que posteriorment va ser recomanat pel mateix infant a la seva germana Elionor, esposa del rei de Castella i d'on posteriorment va passar al servei del cardenal aragonès Pedro de Luna, futur papa Benet XIII.

Quant al repertori, sabem que la cort catalana participava dels corrents imperants a l'Europa del moment i que les ballades, rondós i virolais eren peces habituals. El mateix Joan I el 1389 va encarregar un «libre on sien notats de XV en XX motets e aixi mateix que hi hage ballades, rondells e virolays que sien la flor, e fets lo fer als xantres del Papa car ells saben la flor d aço, e com sia fet, enviats lo ns per persona certa».

Joaquim Garrigosa

TASTO SOLO

Organa i organetti, clavisimbala, exaquiers, clavicytheria, clavicordia... Fruit d'un projecte sense precedents, Tasto Solo neix amb l'ambiciós propòsit de restituir una de les antigues cultures instrumentals més fascinadores i desconegudes dels nostres dies. Noves lectures de les fonts unides a un treball altament experimental, condueixen el grup a la recuperació dels més importants repertoris per teclats dels segles XIV i XV. Paral·lelament, Tasto Solo porta a terme una minuciosa tasca d'investigació i reconstrucció, i fa cobrar vida a un complet instrumentari gòtic.

A través de la recerca d'una literatura i d'una estètica pròpia dels instruments de teclat, de la comprensió dels seus orígens i del seu desenvolupament, Tasto Solo explora igualment les relacions ineludibles amb altres famílies d'instruments així com amb la performance vocal.

D'aquesta manera, les diverses formes històriques de disminució, l'alternatim, el contrapunt alla mente o la improvisació —per esmentar alguns exemples— configuren algunes de les riqueses sonores singulars d'un conjunt integrat per reconeguts solistes arribats dels més diversos horitzons de la música antiga.

Guanyador del prestigiós concurs IYAP-Early Music 2006 del Festival Laus Polyphoniae d'Anvers, les actuacions de Tasto Solo són aclamades per la crítica i acollides amb gran entusiasme pel públic. Després de l'èxit de la producció del programa Meyster ob allen Meystern, el grup

és convidat a participar en les programacions de les més prestigioses sales de concert i festivals internacionals: Concertgebouw de Bruixes, Amuz d'Anvers, Festival d'Utrecht, Fondation Royaumont, Printemps des Arts de Nantes, WDR Festival, Festival Radovljica, Semana Internacional del Organo de Granada, Festival de Música Antigua de Sevilla, Santiago de Compostela, Olivares, Toledo... amb propostes excitants i reveladores, consolidant-se indiscutiblement com una de les apostes més sòlides i innovadores en el camp dels repertoris medievals tardans.

GUILLERMO PÉREZ, director

Nascut a Barcelona el 1980, Guillermo Pérez segueix una insòlita carrera en el món dels instruments de teclat medievals. Reconegut en l'actualitat com un dels rars i excepcionals organettistes professionals, es dedica a l'estudi dels diferents repertoris instrumentals dels segles XIV i XV, i encapçala una trajectòria brillant al capdavant del seu conjunt Tasto Solo, així com en el si de gran part dels grups internacionals més destacats dedicats a la música medieval: Mala Punica, Micrologus, The Unicorn Ensemble, Canto Coronato o La Morra. Participa en nombroses produccions discogràfiques enregistrant pels segells Naïve, Zig-Zag Territories, Passacaille i Pneuma, així com per ràdio i televisió (RNE, Radio France, Klara, WDR, RTV Slovenjia...). Col·labora també en les activitats del reconegut conjunt vocal Musica Nova i del grup De Pulchrae, amb el que va ser guardonat en el concurs europeu FNAPEC 2003 de París.

Diplomat en flauta de bec a l'Estat espanyol on realitza paral·lelament estudis de piano, Guillermo Pérez es va interessar pels repertoris medievals tardans quan ampliava estudis a Itàlia i França, principalment

sota la direcció de Pedro Memelsdorff. Després del perfeccionament que va rebre a la Civica Scuola di Musica de Milà i al Conservatoire National de Région de Tolosa va emprendre una tasca exhaustiva i autodidacta sobre la pràctica dels orgues "de mà" que l'ha portat a desenvolupar un estudi tècnic complet de l'organetto, de la interpretació del repertori, dels diferents modes d'expressió i de la construcció.

Becat per la Fundació Güell per el Master internacional "Ars Nova in Europa: Ricerca, Analisi, Interpretazione", Guillermo Pérez emprèn una activitat pedagògica i de recerca creixent: imparteix cursos, classes magistrals i conferències en relació als instruments medievals de teclat així com per presentar les seves investigacions relatives al repertori (Schola Cantorum Basiliensis, Curso de Música Antigua de Gijón, Corso di Musica Medievale di Orte, Konservatorium Wien...), participant igualment en diversos projectes de recuperació organològica.

Col·labora regularment amb el Centre Itinérant de Recherche sur les Musiques Anciennes (CIRMA) dirigit per Marcel Pérès, amb la Compagnie RenaiDanse de Véronique Daniels, i és director musical de la Companyia Baixadansar, amb la qual desenvolupa activitats d'investigació i creació sobre la música i la dansa del segle XV.

JOAN SOLANA, director d'escena

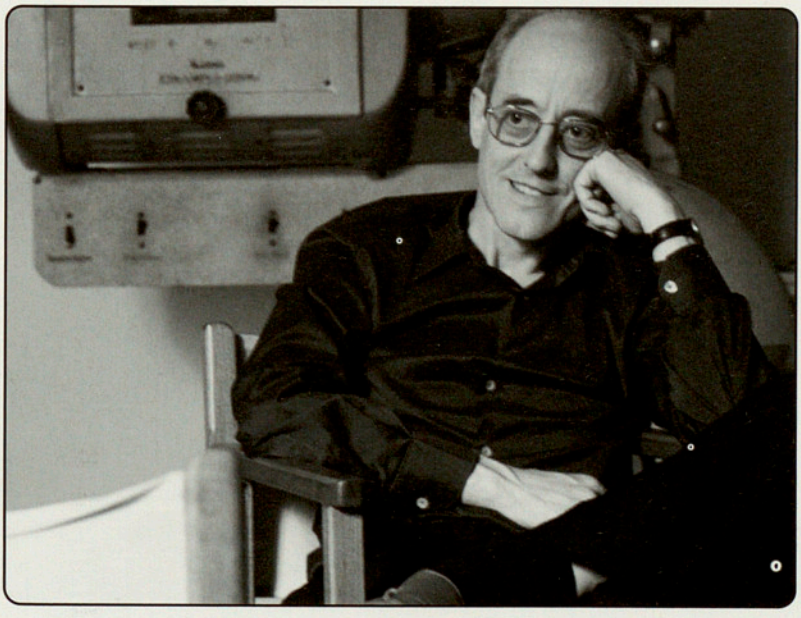

Nascut a Banyoles (1951), Joan Solana i Figueras és llicenciat en Filologia Hispànica, Màster en guió de cinema i de televisió i Graduat en Direcció Cinematogràfica. Professor de literatura i guió cinematogràfic, director teatral i escriptor.

Ha dirigit tres curtmetratges: *Miquel i las dos amigas*, *La vella llei i Àngels*. També ha estat responsable dels tallers de guió del Concurs Elsa Peretti, al costat de Joaquim Jordà.

Ha escrit i dirigit molts espectacles teatrals, entre els quals destaquen els musicals *Nocturn* (1995) i *Els malentesos* (1997), amb música del compositor Francesc Mora. El seus últims treballs teatrals han estat la direcció de *Temps mort*, un espectacle coproduït per Temporada Alta i Eironeia, el 2007, i d'*Ulls de bruixa*, el 2009.

Ha publicat sis obres, dos assaigs: *El negre de Banyoles. La història d'una polèmica internacional* (Planeta) i *Erundino Sanz. L'home que vol saber* (Rosa Sensat); dues obres de teatre: *Edith* i *Sarah* —premi Recull de Blanes— (Edicions 62) i *Ulls de bruixa* —premi Octubre— (Edicions Tres i Quatre); una novel·la: *L'ombra de Caín* —premi Ciutat de Badalona— (Proa), i un conte, *Llops a l'Era* (Edicions del CCPE).

Discografia

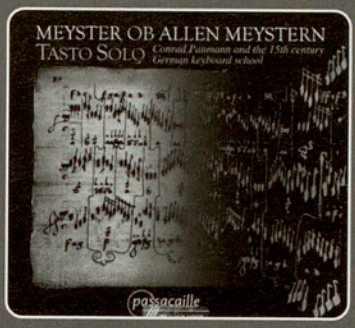

"Meyster ob allen Meystern"

Conrad Paumann i l'escola alemanya de teclats del s. XV

Passacaille & Musica Vera (2009)

www.tastosolo.com

Proper concert

Diumenge 8 d'agost
22 h - Església
Concert 07

Sarband
Fadia el-Hage, contralt
Mohammed Ali A. Hashim, violí
Vladimir Ivanoff, percussions
Till Martin, saxofons
Angelika Moths, clavicèmbal, orgue, *qanun*
Furat Qadduori, *qanun*
Adnan Schanan, *nay*
Hugo Siegmeth, saxofons, clarinet baix

Modern String Quartet
Jörg Widmoser, violí
Winfried Zrenner, violí
Andreas Höricht, viola
Jost-H. Hecker, violoncel

Judith Haug, projeccions

Vladimir Ivanoff, idea, arranjaments i direcció

La Passió àrab segons Johan Sebastian Bach

Darrere d'aquest edifici hi ha cultura.
Darrere d'aquest edifici hi ha una Obra Social.

La Pedrera de CAIXA CATALUNYA

Vine a visitar-nos

Exposició permanent que permet conèixer

- l'Espai Gaudí
- el Pis de La Pedrera de Caixa Catalunya
- el terrat

Activitats musicals, cicles de dansa, conferències, exposicions, debats de màxima actualitat...

consulta el programa d'activitats a
obrasocial.caixacatalunya.com/cultura

La Pedrera de Caixa Catalunya. Passeig de Gràcia, 92.
Informació al 902 400 973 o a obrasocial.caixacatalunya.com

CAIXA CATALUNYA
OBRA SOCIAL

ACCIONS SOCIALS CULTURA INVESTIGACIÓ MEDI AMBIENT

Organitza:

JOVENTUTS MUSICALS DE TORROELLA DE MONTGRÍ

www.festivaldetorroella.com

Emissora oficial del Festival:

CatMúsica Intensament clàssics

Col·laboren:

EL PAÍS · 3 · CATALUNYA · Agència Catalana de Turisme · TR3SC · Fundació Ernest Lluch · Parròquia de Sant Genís · Caixa Catalunya Obra Social

Patrocinen:

Gobierno de España · Ministerio de Cultura · Instituto Nacional de las Artes Escénicas y de la Música

Diputació de Girona
221 municipis

Ajuntament de Torroella de Montgrí

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació

Disseny: Giralt-Miracle Associats SL. Realització: Isabel Giraldo

El Somni del Crepuscle

Tasto Solo

David Marcè i Arnau Nadal, actors
Laura Pujolàs, actriu
August Viladomat, il·luminació
Joana Giol, vestuari
Rosa Lluch, assessorament històric
Joan Solana, direcció escènica i text

que els ulls mostrin la falsedat de la seva ànima, que lliurar els regnes d'Aragó, de València, de Mallorca, de Còrsega i Sardenya, de Sicília, el Principat de Catalunya, el comtat de Sobrarb i el ducat de Montblanc a la casa dels Trastàmara és l'acte de justícia més gran d'aquest segle, perquè, en el silenci de la seva cel·la glaçada, un dia que va embolcallar les quatre extremitats amb els silicis que ha mostrat impúdicament tantes vegades, va conèixer que aquesta era la voluntat de Déu.

MARGARIDA: Potser ho és. Potser és el càstig per haver buscat la felicitat i la glòria i per haver caigut en els paranys de l'amor. Ara ja sabem qui té més poder. La Fortuna es riu de l'Opinió. No recula davant de res, no hi valen ciutadelles fortificades, ni flotes arrenglerades per a la batalla, ni exèrcits potents, al contrari, s'irrita i s'inflama encara més perquè la victòria s'ofereix més excitant. Quin mèrit el de la Fortuna si l'adversari és un nen! L'última abraçada... Jo li explicaré a en Frederic que no durà la corona d'Aragó.

QUADRE SEGON
Monestir de Valldonzella
29 de maig de 1410

FREDERIC: Capità, desplegueu les veles. Amb els nobles d'Aragó, del Principat i de València que m'acompanyen visitarem la tomba dels nostre pare. Li jurarem que portarem amb dignitat la corona que li pertocava. Li jurarem que no defallirem en la defensa dels nostres títols. Li jurarem que els seus néts governaran més terres que nosaltres i més pobles. Li jurarem que seran pròspers per la fe, pel treball i per l'estimació de la tradició. Aquesta tradició l'explicarem en una llengua nova i la farem reviure amb una música subtil... Ja està.

BERNAT: No us en doneu vergonya. És molt dolent. És més dolent del que em temia.

FREDERIC: A mi m'agrada.

BERNAT: Aquesta resposta és impertinent.

FREDERIC: Sí.

BERNAT: No és d'assenyats cometre dues vegades el mateix error. I vos l'heu comès sis vegades, segons els meus comptes. Sou un digne representant del pitjor d'aquest temps nostre tan contrari a la virtut, en què només s'alaba allò que es pot arribar a imitar. Us imagino farcit d'ignoràncies si persevereu en els desencerts.

FREDERIC: Seré rei.

BERNAT: Una altra afirmació equivocada.

FREDERIC: Per què?

BERNAT: Perquè tothom qui diu "seré" menteix, perquè no sap ni si "serà". Però deixant això al marge, que és el més important, i acceptant que els homes ens podem fer la il·lusió de viure l'instant que ve després del que anomenem "ara"...

FREDERIC: Ja m'he perdut.

BERNAT: Aquest és el problema.

FREDERIC: Em feu ballar el cap. Si fos rei, us faria tallar el coll.

BERNAT: Veieu, això ja està més bé.

FREDERIC: Voleu morir decapitat?

BERNAT: No he fet cas del que heu dit, mentre no sigueu rei no podeu complir el vostre desig de veure'm sense cap. Em refereixo a com ho heu dit, al joc de les paraules...

FREDERIC: M'agradava més estudiar amb en Guillem, el vell.

BERNAT: Mireu, senyor, o millor, escolteu -l'oïda guarda millor la memòria-: Em paguen molt bé, per instruir-vos, per fer d'una criatura que algunes vegades penso que és intel·ligent -i moltes d'altres no- un jove savi. I això és llarg i penós.

FREDERIC: Per què no us ha agradat el meu discurs?

BERNAT: Perquè semblava el discurs d'un home quasi centenari que continuava essent una criatura de nou anys. Heu imitat la llengua pobre i d'una llengua pobre només se'n poden esperar misèries.

FREDERIC: Bernat, morireu jove. No li podeu parlar així al successor del rei.

BERNAT: Senyor, si continueu tan vell hauré d'aconsellar a Sa Magestat que es busqui un altre hereu.

FREDERIC: Ho deia en broma.

BERNAT: Les bromes també han de ser sàvies.

FREDERIC: Avui no us agrada res del que dic.

BERNAT: No.

FREDERIC: Corregiu-me.

BERNAT: Comencem pel començament. Què voldríeu ser si Déu us donés vida per ser-ho.

FREDERIC: Rei.

BERNAT: Resposta incorrecta.

FREDERIC: Què voleu que digui? Pagès?

BERNAT: Fer de pagès és una feina més digna que la meva.

FREDERIC: Per què?

BERNAT: Perquè el pagès pot viure sense que els meus esforços es vegin recompensats i, en canvi, jo no podria viure sense que el seu treball no donés els fruits que mereix.

FREDERIC: I frare predicador?

BERNAT: Voleu ser frare?

FREDERIC: No!

BERNAT: Un no ben sincer.

FREDERIC: Com voleu que digui que, si Déu em dóna una vida llarga, vull ser rei.

BERNAT: Heu de voler ser un bon rei.

FREDERIC: Això ja se sap, no voldré ser un mal rei. Cap home no vol ser un mal home.

BERNAT: Només teniu raó en part. Cap home no vol ser un mal home per a ell mateix, però no li fa res que els altres li considerin si amb això guanya poder.

FREDERIC: Jo no vull que ningú em consideri un mal home.

BERNAT: Ni els vostres enemics? Penseu que si sou un bon home per als vostres enemics esteu perdut.

FREDERIC: D'acord, ja ho entenc.

BERNAT: Quines són les virtuts del bon rei?

FREDERIC: L'elegància, l'eloqüència, l'astúcia, la compassió...

BERNAT: Continueu.

FREDERIC: ... El bon rei ha de ser com l'anguila, en tot el que faci...

BERNAT: M'agrada que recordeu versos astuts del mestre de tots. Però amb les vostres ocurrències esteu aconseguint no treballar sota les meves ordres sinó sota el vostre parer i a aquest pas avui no arribareu a ser més savi que ahir.

FREDERIC: Bernat...

BERNAT: Prou. Continuem la lliçó.

FREDERIC: Us agrada Frederic, l'Elegant.

BERNAT: Quines han de ser les virtuts de la nostra llengua per assolir la dignitat del llatí?

FREDERIC: No us agrada. I Frederic, l'Eloqüent?

BERNAT: Senyor, feu-me el favor de ser disciplinat.

FREDERIC: Tampoc us agrada. Mestre Bernat, necessito un nom. Què us sembla Frederic, el Subtil.

BERNAT: Senyor, tot necessita temps per madurar i vós no sou res més, de moment, que un pinyol que "podria"convertir-se en un arbre reial. Espereu a ser l'arbre per escollir el nom. El pinyol d'albercoc no diu sóc un albercoc.

FREDERIC: Els pinyols d'albercoc no enraonen. Primer faré que us tallin el coll i després em posaré el nom de Frederic, el Subtil. Ja ho tinc decidit...

BERNAT: Les virtuts de la llengua?

FREDERIC: Puresa de la prosa, vocabulari selecte, ric i acurat, estructura sintàctica perfecta, estil ben travat i sòlid, ornamentació retòrica, expressió suggerent.

BERNAT: I quina d'aquestes virtuts tenia el vostre discurs?

FREDERIC: Cap?

BERNAT: Semblava un sermó del frare.

FREDERIC: A mi m'agradava i n'estic segur que agradaria molta gent.

BERNAT: Si fem servir aquesta llengua, el català no serà mai com el llatí. Tot ha de ser una sola frase.

FREDERIC: Capità, desplegueu les veles.

BERNAT: Comenceu ben malament. Proveu amb "les veles desplegades"...

FREDERIC: Les veles desplegades i els vents de la Mediterrània ens portaran a nosaltres...

BERNAT: Ara el capità...

FREDERIC: -conduïts per la mà ferma i experta del capità i la seva tripulació-

BERNAT: I amb qui més anireu?

QUADRE TERCER
Monestir de Valldonzella
29 de maig de 1410

FREDERIC: ...i als nobles d'Aragó, del Principat i de València que m'acompanyen a visitar la tomba del nostre pare davant de qui jurarem...

BERNAT: I ara, tot el jurament...

FREDERIC: Que portarem amb dignitat la corona que li pertocava i que no defallirem en la defensa dels nostres títols i que els seus néts governaran més terres que nosaltres i més pobles... Senyora.

BERNAT: Senyora.

MARGARIDA: Un discurs preciós, Frederic.

BERNAT: Em sap greu de contradir-vos, majestat. Aquest nen pot fer coses millors. Diguem que no està malament, però que hi ha un desajust entre l'estil i el contingut. Per tant, demà i demà passat i l'altre i l'altre haurà de continuar aprenent. Jo diria que quan celebri el doble d'anys dels que té ara, podrem buscar els sinònims més pròxims al que la reina us ha regalat.

FREDERIC: Em puc retirar a fer de les meves?

BERNAT: Si la reina us dóna permís.

MARGARIDA: Pots retirar-te Frederic.

FREDERIC: No cal que m'ho recordis: les taules astronòmiques. Demà us sorprendré, mestre Bernat.

MARGARIDA: És un altre.

BERNAT: És intel·ligent.

MARGARIDA: Sabeu que tot el que dieu és dogma, per a ell.

BERNAT: Diu que em vol tallar el coll.

MARGARIDA: No pretendreu que a més d'escoltar-vos, d'estudiar i d'aprendre més en els últims dos mesos que en els últims dos anys, una criatura reconegui que escolta, que estudia i que aprèn.

BERNAT: Tindríeu raó si només parléssim d'una criatura, però el Rei vol que sigui el seu hereu i d'un hereu del rei hem de desitjar que aprengui tan aviat com sigui possible la saviesa i la humilitat.

MARGARIDA: Al vostre costat, li serà fàcil.

BERNAT: No ho sé, de vegades penso que per ser humil i savi has de passar gana, t'has de sentir sol i t'han de titllar d'ignorant al menys set vegades cada dia.

MARGARIDA: Serà un gran rei, en podeu estar segur.

BERNAT: N'esteu convençuda... que serà rei?

MARGARIDA: El meu espòs així ho vol i ho vol determinar tan aviat com li sigui possible. Ell mateix m'ho ha dit. Li té un amor gran i cordial, és el fill del seu fill, i desitja que arribi el dia que Sa Santedat trobi la manera de legitimar-lo. Veig que en dubteu... L'home nou val pel seu esforç, pel seu mèrit; no per la seva nissaga... Vós en sou un exemple...

BERNAT: No hi ha gaires homes que vulguin fer la meva feina, molt pocs em tenen enveja i ningú no ambiciona les meves ocupacions - potser ambicionen el meu sou, però no el treball amb què me'l guanyo-. En canvi en trobaríem pocs que, podent-hi aspirar, no lluitessin per dur al cap la Corona d'Aragó.

MARGARIDA: Bernat, escolteu-me amb atenció, i no us ho prengueu com un consell, és una ordre de la reina. No feu cas del que diuen a la Cort. Jo us asseguro que la voluntat del rei és ferma. I això és el que compta. No robeu ni un segon més a la vostra comesa principal. *(Li mostra els dos plecs de manuscrits)* Em permeteu utilitzar la paraula "precioses"?

BERNAT: Us han agradat?

MARGARIDA: M'agraden.

BERNAT: No sé si he sabut transportar tota la saviesa a la nostra llengua.

MARGARIDA: Voleu dir que n'hi pot haver més que la que he admirat?

BERNAT: Traduir és com transportar l'aigua del mar a una vall amb

la conca de les dues mans.
La perds tota pel camí. Només en queda la humitat. Els textos harmonitzats no es poden traduir d'un idioma a un altre sense trencar la seva dolçor i el seu equilibri. Si el dir és curt, el traduir encara ho és més.

MARGARIDA: Què proposeu? Hem de llegir Petrarca i Dant i Boeci i Ciceró en la llengua que van escriure?

BERNAT: Fa anys us hauria dit que sí, sense dubtar-ho. Ara penso que val la pena anar cultivant aquest català nostre i fer-lo més eloqüent. Busco l'eloqüència, senyora, i espero el miracle.

MARGARIDA: Quin miracle?

BERNAT: Que una paraula, -em conformo amb una sola paraula- resulti més precisa i més suggerent que l'original.

MARGARIDA: No sé si ho són més, però el que he llegit m'ha fet sentir coses que mai no havia sentit.

BERNAT: Exagereu, senyora. O us rieu de mi?

MARGARIDA: M'ha fet sentir una por desconeguda.

BERNAT: Por?

MARGARIDA: Desitjo la felicitat, desitjo la glòria i desitjo l'amor. "Res del que mai he cregut no és ni serà tan just com el fet que aquests sentiments que ara em retreus són els més nobles".

BERNAT: "No trobeu que l'amor és el pitjor dels deliris?"

MARGARIDA: "Si en això m'equivoco, m'equivoco de gust i mentre visqui no vull que ningú m'aparti d'aquest error". Bernat, ¿És vici l'amor?

BERNAT: M'he fet mil vegades les vostres preguntes mentre traduïa el *Secretum*. Buscava un sentit diferent en les paraules de Petrarca, però el que diu és el que he escrit. "L'amor i la glòria són les pitjors cadenes, perquè són cadenes d'or"

MARGARIDA: Què hem de fer, doncs. Renunciar a la felicitat, a la glòria i a l'amor? Mai no havia sentit un dolor tan gran davant de tanta excel·lència.

BERNAT: No n'hauríem de dir dolor, sinó lucidesa. Crec que el mèrit està en saber que la nostra vida dura menys que un instant i, en aquest temps tan breu, buscar tota la felicitat, tota la glòria, tot l'amor que ens sigui possible de desitjar. Senyora, us confessaré una cosa que no l'he explicat mai a ningú, perquè pot

ser heretgia: penso que no hi ha ni una sola paraula dels llibres dels savis que no ens convidi a beure fins l'última gota d'aquesta vida.

MARGARIDA: Com la música.

BERNAT: No, és diferent...

MARGARIDA: La música instrumental, la més imperfecta ens és imprescindible per sentir les cadències de la música humana, la del cor, i així desitjar conèixer algun dia l'harmonia perfecta, la música de les esferes... L'altre llibre és més sorprenent encara.

BERNAT: No sé si mai més s'escriuran coses tan belles.

MARGARIDA: Com és que cap sermó no ens recordi aquests versos.

BERNAT: No conec cap frare predicador que li agradi aquest llibre.

MARGARIDA: M'he proposat aprendre'l tot de memòria. I demanar al mestre Trebor que en faci una cançó.

"per tu farem festa amb alegria;
celebrarem les teves carícies, millors que el vi.
És amb raó que t'estimen!"

Bernat, m'heu regalat un secret que us pot perjudicar i us agraeixo la confiança. Per no ser més que vós jo també us en regalo un: No és pas a Déu que he trobat en el llibre de Salomó, la brúixola assenyala un home.

"Perquè les teves carícies són més delicioses que el vi;
l'olor dels teus perfums és exquisida,
el teu nom és ungüent que s'escampa;
per tot això, les donzelles t'estimen.

BERNAT: Senyora...

MARGARIDA: Quan el rei em va triar per esposa, em vaig sentir molt afortunada, però no més que quan llegeixo els llibres que vós em regaleu. I no vull treure'm del cap el desig que el nostre estat d'ara duri molt temps.

BERNAT: Puc retirar-me, senyora?

MARGARIDA: Naturalment, Bernat.

QUADRE QUART
Casa de Bellesguard
Setembre de 1410

MARGARIDA: Un altre llibre escrit en pergamins anomenat *Llibre de les Santes Relíquies*. "Reverendus in Xristo Pater". I acaba "Perveniam hereditatem". És anotat de cants i quasi nou. Hi ha l'ofici de Sant Jordi i de Santa Maria. És cobert de posts sense cuir i sense tancadors, i en el començament el compter és molt bell. Un altre: Uns orgues de coll tots desclavats i desviats, amb el seu estoig de fusta... Deixarem l'inventari per demà... En el combat entre la voluntat i la fortuna, la fortuna sempre venç. I aquesta vegada no ens ha arrabassat riqueses, ni honors, ha canviat radicalment l'orientació dels vents. Ara bufen d'un llocs que no coneixem i ens fa la impressió que estem a punt de perdre-ho tot.

BERNAT: Què voleu que faci, senyora?

MARGARIDA: Queda't.

BERNAT: Em refereixo al nét del Rei.

MARGARIDA: Jo també.

BERNAT: No serà rei.

MARGARIDA: No són dies per pensar en el futur.

BERNAT: Només cal interpretar el present.

MARGARIDA: I del que ha passat des del penúltim dia del mes de maig, dia fatídic, en conclous que el predilecte del meu espòs no serà rei. També pots preveure qui serà el successor?

BERNAT: Em vau dir que no em preocupés del que diuen els nobles i he procurat complir la vostra voluntat... Podem tancar els ulls per no veure-hi, però l'oïda no la podem tancar. He escoltat, sense voler, fugint per no escoltar, què penseu i de qui sou amiga i a qui vau avisar l'endemà que el rei es posés malalt...

MARGARIDA: Creieu que vaig enverinar el rei?

BERNAT: No!

MARGARIDA: També ho diuen i de vegades amb veu prou forta per rebotar de volta en volta en aquest convent fins que un ressò arriba a la meva cambra... Creus que vaig fer enverinar el rei?

BERNAT: Ja us he dit que no ho crec.

MARGARIDA: No és la mateixa pregunta...

BERNAT: Ja ho sé, però la resposta sí que és la mateixa.

MARGARIDA: N'estàs segur?

BERNAT: Vull estar-ne segur. Per això us he dit que no ho crec. Quan tens dubtes, pots deixar-te cremar per les incerteses o professar una fe. Si vós em dieu que no teniu res a veure amb la mort del rei... I si em dieu que el vostre preferit...

MARGARIDA: Queda't. En Frederic ha de continuar creixent en saviesa... Jo m'encarregaré que res ni ningú no ho impedeixin. Podreu traduir... Jo també vull llegir en pau i trobar la música que he perdut... Queda't. Bernat, ens hi juguem molt més que la Corona...

BERNAT: Puc negar-me a complir la vostra voluntat?

MARGARIDA: No ho entens. Vull que et quedis, i vull que continuïs traduint per a mi i llegint al meu costat. Els músics tocaran per a nosaltres cada dia i en vindran més, que compondran per a nosaltres... Et juro que estimo el que tu estimes... *(Apareix Frederic)* Frederic!

FREDERIC: Bernat! He tingut un somni. Ens treien de la bodega, a tu i a mi, ens tallaven les cordes -teníem les mans i els peus lligats- i ens llançaven al mar, érem molt lluny de Barcelona i de Mallorca i de Sardenya i de Sicília... i tu no em deies que nedés amb totes les meves forces, em deies que m'asserenés i que m'empassés sense por l'aigua d'ofegar-me perquè no hi havia mort més dolça que l'abraçada de la mar...

QUADRE CINQUÈ
Casa de Bellesguard
Finals de juny de 1412

BERNAT: És hora de marxar.

MARGARIDA: Que pobres que som en paraules. No trobem la manera d'explicar què ens ha passat, ni de consolar-nos, ni de construir una esperança sobre la ruïna dels nostres somnis.

BERNAT: La desesperació és l'últim mal de tots i sempre arriba massa d'hora.

MARGARIDA: T'estimo... T'has de curar com els malalts que es refan: amb un canvi d'aires.

BERNAT: Els canvis d'aires es recomanen amb l'esperança del

retorn. Vós sabeu que ningú no pot retornar a un vaixell enfonsat.

MARGARIDA: Jura'm que tornaràs. Jura'm que tornaràs!

BERNAT: Podíem haver arrecerat la barca o deixar llast. No, ho volíem tot: la corona per a en Frederic, l'excel·lència per a la llengua, les abraçades... Margarida...

MARGARIDA: Jo en tinc la culpa. Us demano perdó per haver aconsellat al Rei que fóssiu el mestre d'en Frederic, us demano perdó per haver-vos empès a perseverar en la vostra feina després de la mort del meu espòs. Us demano perdó per no haver-vos explicat sempre la veritat. Alguns silencis amagaven enganys. Pels corredors rebotaven les sospites que el Papa abandonaria en Frederic. No en podia fer cas. I us demano perdó per tenir-vos massa a prop i desitjar escoltar de la vostra boca les paraules dels savis, cada cop més belles, en la nostra llengua, cada cop més refulgent. I us demano perdó per totes les vegades que la lectura es va aturar.

BERNAT: Us amagueu darrere les paraules...

MARGARIDA: No m'amago i tu ho saps, perquè coneixes i m'has ensenyat el poder de l'amor.

BERNAT: Esborreu el meu record. Seré més feliç si sé que m'heu oblidat.

MARGARIDA: Si no em canso de mirar-vos com puc cansar-me d'esperar-vos. Gràcies Bernat. Si el món no et recorda, el món no és just. *(Bernat se'n va)* Corre, estimat meu, fes-te semblant a una gasela, a un cérvol jove per les muntanyes dels bàlsams. Erraràs trist i plorós, per camps estrangers rosegant-te el cor i evitant el rastre dels homes... És aquest el càstig? la vida? una palestra plena de perills, un teatre d'enganys, un laberint d'errors, un desert horrible, una cova de bèsties salvatges, una terra estèril, un bosc espinós, un riu de llàgrimes, un mar de misèries, un dolç verí, una esperança inútil, una falsa joia, una inquietud perpètua, un ordre confús, una salut malalta, una bellesa fugaç, una joia trista, una dolçor amargant, un plaer mortal, vents furiosos, ones impetuoses, negres torbonades, un naufragi terrible, el cant de les sirenes, una guerra inexorable, una pau incerta, l'odi de la pàtria, l'amor de l'exili, una ciutat d'espectres, l'infern dels vius.

La mort de Martí l'Humà i el Compromís de Casp

L'any 1410 morí el rei Martí l'Humà. L'any anterior, el 1409, el seu fill Martí el Jove també havia mort i tampoc no l'havia sobreviscut cap dels seus fills legítims, però sí un d'il·legítim, Frederic que encara era un infant. Sembla que davant d'aquesta circumstància el rei vidu tornà a casar-se amb Margarida de Prades, amb qui no va tenir descendència. Així doncs, no hi havia un hereu designat per al tron de la Corona d'Aragó o Corona Catalanoaragonesa. Encara que Martí havia acollit a la Cort al seu nét il·legítim, Frederic de Luna, cosa que podria indicar alguna mena de preferència o d'indicació successòria, no el va legitimar, detall imprescindible. De fet i segons alguns historiadors, si bé aquesta era la seva voluntat, o no va tenir prou temps o no va tenir prou força o no va tenir prou suport per part dels estaments dels seus regnes per a fer-ho.

En no haver-hi un hereu clar, reconegut i volgut per tothom, i a mesura que transcorria l'interregne, van anar apareixent una sèrie de pretendents a la corona. Això va ser possible, sobretot, perquè una comissió dels estaments catalans va preguntar al moribund rei Martí una de les preguntes que han esdevingut més transcendentals de la història de Catalunya: "Senyor, plau-vos que la successió dels dits vostres regnes e terres, aprés obte vostre, pervinga a aquell que, per justícia, deurà pervenir?". El rei va afirmar amb un "hoc". La intenció d'aquesta comissió sembla que era evitar l'entronització de Jaume d'Urgell (cunyat de Martí, a més de parent més pròxim per línia masculina) que havia estat designat lloctinent del monarca, càrrec que solien ostentar els hereus de la Corona, però amb adversaris i enemistats arreu del territori.

Així es va obrir l'anomenada "via de justícia" i es va optar per avaluar quins eren els drets de cadascú. Tot plegat, en una conjuntura de crisi i de lluites i violències entre els partidaris dels diversos candidats: els dos ja esmentats, Lluís d'Anjou, Alfons de Gandia, Joan de Prades i Ferran d'Antequera. No hi havia unanimitat a cap dels regnes i les coses es complicaven amb rapidesa i podien portar a una guerra civil. Davant de les vacil·lacions, disputes i bandositats, els aragonesos, recolzats i esperonats pel papa Benet XIII (que necessitava el suport del futur rei en el marc del Cisma de l'Església), van proposar la via del compromís. Es van reunir tres compromissaris per cada

regne (Aragó, Catalunya i València, Mallorca va ser exclosa) a la vila aragonesa de Casp, on van examinar els drets dels diversos pretendents i van procedir a elegir un sobirà per majoria de vots, tot i que hauria de rebre com a mínim un vot per cada regne.

El 24 de juny de 1412 van elegir a aquell que des de feia temps es veia venir que seria elegit perquè havia combinat millor la força, els diners i la política i s'havia anat enfrontant directament amb els defensors dels altres pretendents: Ferran d'Antequera, regent de Castella. Va rebre 6 vots, 1'5 Jaume d'Urgell, l'altre mig va ser per a Alfons de Gandia, i un compromissari es va abstenir. No cal dir que l'elecció final va respondre més a qüestions polítiques i econòmiques que no pas de drets. El futur Ferran I era fill i membre de la casa reial dels Trastàmara, la casa que regnava el regne de Castella. El rei Martí l'Humà és doncs, l'últim rei de la Casa de Barcelona. Amb ell s'estroncà una línia successòria que, sempre a través de fills o germans mascles, havia dirigit el territori català des del segle IX.

Rosa Lluch